

דפי עיון

במפרשים

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.ג. שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

פרשת דברים

שנת תשס"ח

א. כלי יקר.

פרק א' פסוק ו':

[ו] רַב לָכֶם שָׁבַת בְּהַר הַזֶּה וּסְעוּ
לָכֶם. זו תוכחה ראשונה על
שהאנשים שנאו את הארץ ונתישבו בהר זה
ישיבה של קבע, ולא פנו פניהם אל הארץ.
מקום מיוחד לקיום המצות. ו"רב לכם" הוא
מלשון "רב לכם בני לוי" (במדבר טז, ז),
כלומר: המעט הוא המרר והמעל הזה, פי רב
הוא פאמת לכם ענין שבת ישיבה של קבע
בהר הזה, "פנו", הסבו פניכם אל הארץ,
"וסעו לכם", אל עצמות מקור שלכם, כי
משם נוצר חמר של אדם הראשון, כדרך
שאמר לאברהם "לך לך" (בראשית יב, א).
ולקמן (פסוק יט) עשה פרוש מבאר על תוכחה
זו, ואמר: "ונסע מחרב ונלך את כל המדבר"
וגו', והיה לו לומר "ונסע מחרב", כדרך
שאמר "פנו וסעו". אלא כך אמר להם: עדין
בפחזותכם קיימתון, כי אני אמרתי "פנו
וסעו", שפשתלכו מן הר חרב, מקום
שלמדתם עליו תורה, תפנו פניכם אל
הארץ, מקום שמירת התורה, פי לא המדרש
עקר אלא המעשה. ואתם בלכתכם מחרב,
רוח אחרת היתה עמכם, לסע ממקום מיוחד
לתלמוד תורה, ואל מקום שמירת המצות לא

פניתם פניכם, ובמדתכם אתם עומדים לשנא
את הארץ. לך אמר: "ונסע מחרב ונלך את
כל המדבר", כל אחר מכם ישית אל המדבר
פניו ולא אל הארץ, שהרי המרגלים אמרו:
"נשובה מצרימה" (במדבר יד, ד). אבל אחר
מעשה המרגלים שיעד להם ענש גדול, חזרו
בתשובה שלא בטובתם, ושם נאמר "ונסע
ונסע" (דברים ב, א).

ויש אומרים שהאשימם על שברחו מן הר
חרב כתינוק הבורח מבית הספר, ועל
זה אמר "רב לכם", כי הימים אשר ישבתם
בהר לא היו בעיניכם פנים אחרים באהבתם
אותם, אלא פנים רבים של צער, וזהו "רב
לכם", שהיה רב והרבה לכם "שבת בהר
הזה", לכם ולא לי. ונראה לי שכך בזה מה
שנאמר: "באתם עד הר האמרי אשר ה'
אלהינו נתן לנו" (להלן פסוק ט), מדקאמר
"לנו", היה לו לומר 'באנו עד הר האמרי',
אלא כך אמר: אתם באתם עד הר האמרי
ולא אני, כי אתם הסחתם דעתכם
ומחשבותיכם מכל וכל מן הר חרב, אבל
אני תמיד מחשבותי משוטטת שמה פאלו
עדין אני שמה, כי המעמד הנקבד ההוא לנגד
עיני הוא תמיד.

דברים

1. מהו הקושי האפשרי בפסוק הטעון ביאור?
2. איך הוא מסביר צורת לשון זו? "רבה לבט"?
3. בצצט מה לא היה בסדר בהתנהלותם?
4. מה ציבה משה אהט אחרי שהיו בסנין?
5. כרשנו קופצ כי אחרי חטא המרשלים: "חזרו בתשובה שלא בטובתם" צל סמך מה הוא אומר לזאת?
6. ככירוש השני הוא אומר שבני ישראל ברחו כמו ילד אמית סכרו, האט זה כחות או יותר חמור?
7. איך הוא מפרש: "לנו"?
8. כמה שונה צמדת משה והתיחסותו לצומת בני ישראל?

* * *

ב. אור החיים.

פרק א' פסוק טו:

טו) שעת ההיא לאמר. אומרו לאמר, פבר בתבתי בהרבה מקומות כל שאינו אומר הדברים עצמן כצורתן יאמר לאמר, כמו כן במה שלפנינו לא שצנה אותם בעת ההוא בלשון זה עצמו אלא מכון הצווי היה לאמר להם שמע וגו', ואולי שנתפון גם כן לרמז מה שאמרו ז"ל בסנהדרין (ירושלמי פי"ג ה"ח) וז"ל רב הונא פד הנה חזי זכו לבר נש ולא הנה ידע ליה הנה פתח ליה משום פתח פיד לאלם (משלי ל"א) ע"כ, והוא מה שרמז בתבת לאמר כי עליו לאמר לבל תהיה האמת געדרת וישפט צדק:

עוד ירצה להזהירם להתחכם מתוך הדברים הנאמרים בין הטוענים להכיר אמתות הענין, והגם שעל פי הטענות יזכה הזכאי ויחטיב החיב אם נפרים מתוך סדר דבריהם ומעקימת שפתייהם הפך מה שנתחייב הדין אין לדנין אלא מה שענינו רואות, והוא אומרו שמע לשון השפלה בין אחיכם פרוש מה שיעברו ביניהם מהדברים ומההתפחות, וישפטם צדק פי' כפי מה שיתברר לכם שהוא צדק הגם שיהיה הפך משפט הסדור, שהמשפט לא בא אלא לדנין שאינו יודע ברור לדבר אין לדנין אלא מה שענינו רואות:

עוד נתפון. על דרך אומרים במס' מכות משנה בספ"א (ו'): וז"ל שלא תהיה סנהדרין שומעת מפי מתרגמן וכיו"ע, והוא אומרו שמע בין אחיכם ולא מהמתרגמן:

עוד ירצה שלא יהיה השופט מצהיל פניו ונושא עינו באחד מהם ומשפיל עינו מאחד מהם אלא שתהיה דרך השמיעה שנה ביניהם, והוא אומרו שמע פי' דרך השמיעה תהיה בין אחיכם אם אתה תשא עיניך תשא לשניהם ואם תשפיל תשפיל לשניהם, או אפשר שיצו ה' שלא ישא עינו כל עקר בהם כי אפשר שיטעה אחד מהם כמין הראיה שהוא עין יפה יותר ממנו ויסתתמו טענותיו, ושמעתי מפי חכם גדול חסיד וגדול בישראל חביב עלי כרוחי ה"ה הרב ר' משה ברהווג זלה"ה שהיה מדקדק בשעת הדין שיהיו עינו למטה ולא היה נושא עינו כל עקר ושהיה מרגיש שאם היה נושא עינו לצד ההכרת באיזה א' מבעלי הדין היה מתבלבל שכנגדו, והוא אומרו שמע בין אחיכם שלא יעשו אלא השמיעה והדברים באים מהטוענים לפנייהם באין השתנות לאחד מהם ובהם וישפטם צדק:

עוד יתבאר על דרך מה שאמרו בסנהדרין (שם) ופסקו הרמב"ם בפרק כ"א מהלכות סנהדרין וז"ל צריך הדנין לשמע הטענות מבעלי דינין ולשנות טענותיהם שגאמר (מלכים א' ג') ויאמר המלך זאת אמרת וגו', והוא מה שנתפון במאמר לאמר שמע פי' שצריך השופט לאמר בפיו מה ששמע מבעלי דינים: שמיצ בין אחיכם וגו'. קשה מה צריך לצוות לזה אם לא ישמעו על מה דונו, עוד למה אמר בדרך זה ולא אמר שמעו, אכן הכונה היא שיהיו מתמידין לשמע ולא יקוצו, ודבר זה יתחלק לב' דברים, א' הוא מבעלי דינים עצמן שאם יאמרו עוד יש לנו לטען עוד יש לנו להוכיח לא יקוצו מדבריהם, ומה גם כשיברו להביא ראיות אחר ראיות ולא הועילו לא יאמר הדנין שוב אין ראיה ואין טענה אלא שמע בתמידות. והב' שאם הטריחו עליהם בעלי דינין לא יאמרו הרבה טרח טרחנו היום ואין לשמע עוד טוען ונטען עד אחר זמן אלא שמע באין הפסק, וקאן נצטוו על דקדוק ענוי הדין:

שאלות

1. בקטע הראשון מסביר כרשנו את השמוש בלשון: "לאמור" ככאל וכאן, התוכל להסבירו?
2. בקטע השני לומד כרשנו דין מצנין מתוך פסוקנו, מהו?
3. בקטע השלישי מבאר כרשנו שני אופני מיעה, התוכל להסביר?
4. בהמשך נותן כרשנו הוראות לדיונים איך עליהם להתנהל, התוכל לתאר ולהסביר?
5. למה אין לשמוע דרך מתורגמן?
6. רק "לשמוע" ואז יצאה: "צדק" איך זה כולל?

* * *

דברים

ג. תוספת ברכה.

פרק א' פסוק טז':

ואצוה את שופטיכם לומר שמוע בין אחיכם
ושפמטם צדק בין איש ובין אחיו (א' ט"ז)

הלשון „שמוע בין אחיכם“ הוא כמו מיותר, כי אחרי שאמר ושפמטם צדק, בודאי ישמעו טענותיהם, דאי אפשר לשפוט צדק טרם נשמעו הטענות. ובסנהדרין (ז' ב'), אמרו, דלשון זה בא להורות שאסור לדיין לשמוע דברי בעל דין אחד קודם שיבא בע"ד חבירו, ותמה אני על מה דרשה זו והלא בשבועות ל"א א' למדו זה מפורש מפ' מדבר שקר תרחק. וי"ל.

ואפשר לומר, שבא לרמוז, דרק תשמעו טענותיהם, אבל לא שתראו אותם (את הבעלי דינים) בפנים, יען כי אם תראו פני אחד יחשוב השני, כי מתקרבים אתם אליו, ומתוך זה יסתמרו טענותיו, יען כי מטבע אנשים, כשמביטים בפני אחד נראה כמו רגשות לבו קרובים אליו באהבה. ועל דרך זה פרשנו לשון הספרי בפרשה נשא בפסוק ישא ה' פניו אליך, ואמרו בספרי, יסיר כעסו ממך, והיינו כשישא פניו להביט אליך, הוא שטר כעסו ממך, יען כי הכועס על אחד לא יוכל להביט ישר בפניו. וקרוב לומר, כי מטעם זה אמרו במשנה דאבות (פ"א מ"ה), וכשיהיו בעלי דינים עומדים לפניך יהיו בעיניך כרשעים, והכונה עפ"י מה שאמרו במס' מגילה (כ"ט א') אסור להסתכל בפני אדם רשע, ורוצה לומר, שתהי' זהיר מלהסתכל בפני בעלי דינים כמו שאתה זהיר מלהסתכל בפני אדם רשע.

עאלות

1. פרשנו קובץ שהסוק יותר, אמ כן למה ככל זאת כתוב מה שכתוב?
2. איך הדיין צריך להתנהג האם עליו להסתכל או לא בעיני המתדיינים?
3. למה אסור להסתכל באדם רשע?
4. איך זה שייך לכאן?

* * *

ד. הכתב והקבלה.

פרק א' פסוק כב':

(כב) ויחפרו. לא נתכוונו אלא לצוטתה

של א"י כתיב הכא ויחפרו וכתיב התם ויחפרו הלכנה (סוטה ל"ד), כוונתם להבדיל בין חור וזין חפירה ששניהם הורחם המיפוש והבדיקה צנדינה אחרת, וההבדל ציניסה, כי חור הונס על הסולך לארץ אחרת לצדוק אותה כפי מה שהיא צמכונה, אבל חפירה הונס על הנוחש והצדוק את חרפת הארץ וגינותה לגלות קלונותי. ולזה שיחפרו צנדינו לשון חפירה על הריגול עם חפירה על הצוטה והחרפה. לכן צפרשת שלח לא הזכר רק לשון ויחפרו, אמנס כלן אשר יוכיחם על רוע מעלליהם, כי נתגלה כי כל שאלתם צסלימות האנשים לא היה לתור לדעת ערכה, כ"א לחפור לגלות חרפתה (תלפיות);

עאלות

1. למה פצת מצפה הכתוב מתחם בלשון: "ויתורו" וכאן בלשון "ויחפרו"?
2. פרשנו קובץ כי שרע "חפר" הנו תמיד לפיליה, התוכל להביא ראיה לדבריו?

* * *